

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaje) o ústavních stížnostech stěžovatelů 1. J. R., zastoupené JUDr. Vladimírem Pelcem, Ph.D., advokátem, sídlem V Jámě 699/5, Praha 1 – Nové Město, a 2. V. B., zastoupeného Mgr. Nikolou Jílkovou, advokátkou, sídlem Drobného 324/72, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. července 2020 č. j. 4 Tdo 684/2020-2732, usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24. ledna 2020 sp. zn. 3 To 39/2019 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 4. října 2018 č. j. 41 T 8/2017-2299, za účasti **Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze**, jako účastníků řízení, a **Nejvyššího státního zastupitelství a Vrchního státního zastupitelství v Praze**, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 29. července 2020 č. j. 4 Tdo 684/2020-2732 a usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 24. ledna 2020 sp. zn. 3 To 39/2019 bylo porušeno základní právo stěžovatelů na zákonného soudce zaručené v čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. července 2020 č. j. 4 Tdo 684/2020-2732 a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24. ledna 2020 sp. zn. 3 To 39/2019 se ruší, a to za přiměřeného použití § 261 a § 265k odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o soudním řízení trestním (trestní řád), i vůči spoluodsouzeným J. P. a D. D.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnosti odmítají.

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), vedenou pod sp. zn. IV. ÚS 3011/20, se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, jimiž došlo podle jejího tvrzení k porušení jejích ústavních práv zaručených v čl. 36 odst. 2, čl. 27 odst. 2, čl. 38 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, vedenou pod sp. zn. II. ÚS 3152/20, se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, jimiž došlo podle jeho tvrzení k porušení jeho ústavních práv vyplývajících z čl. 8, čl. 36 odst. 1, čl. 39 a čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 5 a 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě a čl. 9 odst. 4 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

3. Usnesením Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2020 č. j. IV. ÚS 3011/20, II. ÚS 3152/20-26 byly obě ústavní stížnosti spojeny ke společnému řízení, které bylo nadále vedené pod sp. zn. IV. ÚS 3011/20.

4. Z ústavních stížností, jimi napadených rozhodnutí a příloh se podává, že v záhlaví uvedeným rozsudkem Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) byli stěžovatelé (spolu s dalšími dvěma obžalovanými) uznáni vinnými ze spáchání zvlášť závažného zločinu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, ve spolupachatelství podle § 23 trestního zákoníku. Uvedeného jednání se podle městského soudu dopustili, zkráceně uvedeno, tak, že mezi roky 2010 a 2011 s úmyslem zkrátit daňovou povinnost nově zakoupené obchodní společnosti D. s. r. o. (dále jen „obchodní společnost D.“) u daně z přidané hodnoty (dále jen „DPH“) nakupovali drahé kovy od jiné obchodní společnosti ve Slovenské republice, aby je obratem přeproдали dalším společnostem, přičemž si byli vědomi, že ekonomická situace společnosti D. jim neumožňuje odvádět z realizovaných prodejů DPH, neboť provádí prodej vzácných kovů jako ekonomicky ztrátovou činnost a figuruje mezi ostatními společnostmi jako tzv. fakturační mezičlánek. Podle napadeného rozsudku byl stěžovatel iniciátorem celého jednání, neboť pověřil spoluobžalovaného D. D., aby po utlumení činnosti jiné obchodní společnosti fungující jako tzv. fakturační mezičlánek zajistil na tuto pozici novou obchodní společnost (obchodní společnost D.), na jejímž řízení se pak podílel a ekonomicky ji ovládal (měl elektronický klíč k jejímu účtu). Stěžovatelka byla účetní a po určité dobu osobou zplnomocněnou k jednání za obchodní společnost D. S principy fungování tohoto druhu trestné činnosti byla seznámena již od předchozích společností, fungujícím jako tzv. fakturační mezičlánek v karuselovém obchodování. Za obchodní společnost D. vystavovala faktury, rozhodovala o obsahu daňových přiznání a komunikovala s finančním úřadem. Uvedenou trestnou činností způsobili obžalovaní celkovou škodu (sc. zkrátili daň v rozsahu) ve výši 118 246 976 Kč. Za uvedené jednání byli odsouzeni stěžovatel k trestu odnětí svobody v trvání sedmi let a stěžovatelka k trestu odnětí svobody v trvání šesti a půl roku.

5. K závěru o vině stěžovatelů dospěl městský soud zejména na základě výpovědí ostatních obžalovaných, kteří stěžovatele usvědčili z řízení obchodních transakcí, podporovaných nahrávkou rozhovoru mezi stěžovatelem a jedním obžalovaným, a zejména listinnými důkazy, které popisují nejen rozsah spáchání trestné činnosti, ale

i neobvyklé finanční transakce, prokazující fiktivnost založení obchodní společnosti D., jakož i jejího údajného podnikatelského záměru, který nepřinášel žádný jiný výsledek než ztráty státu na daňových příjmech. Fungování takového „podnikání“ pak muselo být zřejmé i stěžovatelce, která vedla účetnictví uvedené obchodní společnosti a po určitou dobu za ní i jednala. Stěžovatelka byla částečně usvědčována i vlastní výpovědí, která fiktivnost celého podnikání v podstatě potvrzuje, neboť nebyla schopná poukázat na jakékoliv výsledky obchodní činnosti společnosti, o jejíž smysluplnosti byla přesvědčena jen proto, že (jak uváděla) důvěřovala ostatním obžalovaným. Stejný mechanismus obchodů uplatňovali podle městského soudu obžalovaní již v minulosti s jinou obchodní společností. Obchodní společnost D. měla sídlo na virtuální adrese v Praze 1 s nejzatíženějším finančním úřadem v České republice. K obchodům s drahými kovy podle městského soudu skutečně docházet mohlo, avšak do řetězce obchodníků byla zařazena jen z důvodu zkrácení daně. Při určení výše škody vyšel soud zejména ze znaleckého posudku, avšak jeho vypracování označil soud za zbytné, neboť stanovení škody (sc. rozsahu zkrácení daně) bylo úkolem soudu, přičemž u zkrácení daně z přidané hodnoty šlo v podstatě o jednoduchou aritmetiku. Z toho důvodu soud zamítl návrh na vypracování revizního posudku, stejně jako stěžovatelem navržené výsledky blíže neurčených odborníků na obchod s drahými kovy.

6. Proti tomuto rozsudku podali stěžovatelé odvolání, která Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) zamítl napadeným usnesením. V jeho odůvodnění se ztotožnil se závěry městského soudu a dále v něm uvedl, že souzenou věc lze označit za učebnicový příklad tohoto typu krácení daňové povinnosti v podobě zneužití tzv. *missing tradera* (ztraceného obchodníka) s cílem dosáhnout jeho prostřednictvím krácení (v daném případě) DPH. Obhajoba stěžovatelů byla přesvědčivě vyvrácena, a to nejen jejich vlastními výpověďmi, ale zejména listinnými důkazy. Stěžovatelovy námitky podle vrchního soudu (viz bod 17 napadeného usnesení) poukazují pouze na vybrané prvky daného obchodu, a to ty, které mají podvodné jednání zakrývat nebo vytvářet mu alibi (kupříkladu skutečnost, že ostatní společnosti měly účetnictví v pořádku, je pro hladký chod trestné činnosti téměř nezbytná). Co se týče stěžovatelky, ta si podle vrchního soudu (bod 18 napadeného usnesení) jako zkušená účetní (a osoba jednající se svým synem za obchodní společnost D.) musela být vědoma povahy a důsledků prováděných obchodů. Především se však na těchto důsledcích aktivně podílela.

7. Proti rozsudku vrchního soudu podali všichni čtyři obvinění dovolání, která Nejvyšší soud odmítl napadeným usnesením. K uplatněné námitce porušení práva na zákonného soudce uvedl, že za rozhodující podle ustáleného výkladu § 265b odst. 1 písm. a) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, považuje skutečnost, zda se na provedení procesního úkonu podíleli soudci určení rozvrhem práce účinným ke dni, kdy k úkonu došlo. Podle Nejvyššího soudu odvolání stěžovatelů měl projednat senát 3 To, jehož členy byli ke dni konání veřejného zasedání tři předsedové (Horký, Hnilica, Králík) a jedna soudkyně (Hrnčířová). Její rozhodování v dané věci tak nemůže být porušením práva na zákonného soudce, neboť v pozici zákonného soudce obviněných byla. Jinou věcí by bylo, podílela-li by se na rozhodování v pozici předsedkyně senátu, neboť to jí nepříslušelo. To se ovšem nestalo, protože v takovém postavení rozhodoval JUDr. Jiří Hnilica, který byl zároveň určen i jako soudce zpravodaj, u něhož se logicky především očekává i detailní nastudování a znalost spisu. Odvolání obsahovalo konkrétně vymezené otázky, kterými bylo třeba se zabývat. Navíc podle Nejvyššího soudu nešlo o skutkově a právně složitou kauzu, která by vyžadovala nadstandardně dlouhé studium spisu, bránící tomu, aby se s ním seznámili všichni

členové senátu. Všichni obžalovaní byli zastoupeni obhájci a nevznesli při veřejném zasedání námitku nesprávného složení senátu. Neinformování o změně senátu nepředstavuje podle Nejvyššího soudu porušení práv stěžovatelů.

8. Dále Nejvyšší soud k vlastní věci konstatoval, že mezi závěry soudů nižších stupňů a obsahem provedeným důkazů není žádný relevantní rozpor. Důkazy byly provedeny v dostatečné míře, pročež nebylo zapotřebí vyhovět dalším důkazním návrhům. S obhajobou stěžovatelů se soudy vypořádaly vyčerpávajícím způsobem. K právním úvahám lze doplnit, že pachatelem zkrácení daňové povinnosti nemusí být sám daňový subjekt, nýbrž každý, kdo se na něm vědomě (spolu)podílí.

II.

Argumentace stěžovatelů

9. Stěžovatelka namítá, že v dané věci došlo k porušení práva na zákonného soudce. V řízení u vrchního soudu byla podle jejího tvrzení evidentně porušena pravidla pro prvotní přidělování a následné přerozdělování věci mezi soudci. V dané věci bylo dne 17. 12. 2019 nařízeno veřejné zasedání na 24. 1. 2020. V den nařízení byl senát 3 To složen ze soudců Jiřího Hnilici, Bohuslava Horkého a Stanislava Králíka. Stěžovatelka uvádí, že před začátkem veřejného zasedání viděla (spolu s dalšími přítomnými) pracovníci vrchního soudu, která před jednací síní přinesla program jednání na daný den, v němž byl senát složen podle rozvrhu práce. Následně, těsně před zahájením zasedání přišla znovu a program jednání vyměnila za jiný, na němž byl soudce Stanislav Králík nahrazen Hanou Hrnčířovou. Stěžovatelka (jako právní laik) tomu nevěnovala pozornost, a teprve po informování obhájce podala stížnost předsedovi soudu. Místopředseda vrchního soudu pak v dopise stěžovatelce tyto změny připustil, čímž podle stěžovatelky (bod 17 ústavní stížnosti) potvrdil, že vrchní soud porušil čl. 38 odst. 1 Listiny, § 42 odst. 2 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o soudech a soudcích“), jakož i rozvrhů práce platných od 1. 12. 2019 a 2. 1. 2020, podle nichž měly věci napadlé v roce 2019 dokončit senáty podle dosavadního rozvrhu práce. Jednak tedy došlo k vyřazení z rozhodování soudce Stanislava Králíka bez zákonného důvodu a dále k jeho nezákonnému nahrazení v rozporu s rozvrhem práce. Takový postup je podle stěžovatelky v rozporu s judikaturou Ústavního soudu [viz náleze ze dne 15. 6. 2016 sp. zn. I. ÚS 2769/15 (N 115/81 SbNU 795)]. Vrchní soud (dopisem místopředsedy) odůvodnil změnu soudce zajištěním „plynulého chodu věci v senátě“, což není zákonný důvod. Navíc stěžovatelka upozorňuje, že nová členka senátu nemohla být se složitou trestní kauzou podrobně seznámena.

10. Uvedené porušení stěžovatelčiných práv prohloubil Nejvyšší soud, který se odmítl námitkou stěžovatelky zabývat, ačkoliv šlo o řádně uplatněný dovolací důvod. Nejvyšší soud pak nelogicky uvádí, že relevantní je pouze taková námitka, podle níž se na provedení procesního úkonu podílel soudce v rozporu s účinným rozvrhem práce, neboť stěžovatelka namítá, že přesně k takové situaci došlo. Podle stěžovatelky je však hlavní, že složení senátu musí být známé podle předem daných pravidel, v dané věci nejpozději při nařízení veřejného zasedání dne 17. 12. 2019. Takový přístup dovolacího soudu je podle stěžovatelky rozporný nejen s ústavní povinností ochrany základních práv a svobod, nýbrž i s jazykovým, logickým a systematickým výkladem § 265b odst. 1

písm. a) trestního řádu. Svým přístupem porušil Nejvyšší soud podle stěžovatelky rovněž její právo na obhajobu, když její argumentaci ironicky označil za „*poplatnou extenzivnímu a mezi obhájci velmi módnímu a hojně rozšířenému výkladu*“ trestního řádu. Stěžovatelka zdůrazňuje v této souvislosti, že má právo zvolit si takového obhájce, který je ochoten hájit její zájmy i „za cenu“ extenzivního výkladu právních norem (sc. právních předpisů), který bude v její prospěch. Takový výklad je navíc v trestním právu přípustný, tím spíše v právu procesním. Nejvyšší soud rovněž téměř přehlídí ostatní stěžovatelčiny námitky (porušení základních zásad trestního práva), což kontrastuje s podrobnějším a konkrétnějším vyjádřením státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství.

11. V závěru ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že soudy v dané věci porušily princip presumpce nevinny a zásadu (sc. pravidlo) *in dubio pro reo*. Soudy nižších stupňů fakticky přenesly důkazní břemeno na stěžovatelku. Stěžovatelka odmítá jejich názor, že negativní skutečnosti nelze bez dalšího prokázat (a tudíž mohou jít k tíži obžalovaného), neboť na takovou situaci dopadá zásada *in dubio pro reo*. Přestože vrchní soud tuto námitku obhajoby rekapituluje v tzv. naraci, v samotném odůvodnění svých závěrů se s ní nevypořádal. Faktické přenesení důkazního břemene se projevilo již v přípravném řízení, neboť vyšetřující orgány svoji neschopnost nalézt účetnictví společnosti dávaly za vinu stěžovatelce, ačkoliv měly řadu důkazů, že tomu tak nebylo. Městský soud dokonce dospěl k závěru, že stěžovatelka měla povinnost si ponechat elektronickou zálohu účetnictví, a to navzdory jejímu postavení obviněné a ústavnímu právu nespolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. Podle stěžovatelky byla celá skutková konstrukce dovození stěžovatelčina vědomého zapojení do trestné činnosti postavena na porušení principu presumpce nevinny.

12. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti namítá, že působil ve společnosti G. M. (dlouhodobě dobře fungující, uznávané a prosperující společnosti) na pozici obchodního manažera, přičemž neodpovídal za vedení účetnictví a podávání daňových příznání. Vzhledem k oblasti podnikání byla společnost často kontrolována, a to i v roce, kdy mělo docházet k předmětné trestné činnosti, přičemž výsledky byly bez výhrad finančních orgánů. Na rozdíl od ostatních obžalovaných stěžovatel neměl přístup k informacím a účtům podezřelé společnosti D. Navzdory tomu byl stěžovatel označen za organizátora celé trestné činnosti. Soudy přitom vyšly pouze z nevěrohodných (a dalšími důkazy nepodložených) výpovědí jednoho z obžalovaných. Přitom přehlížely důkazy potvrzující stěžovatelovu nevinu, kupříkladu provádění plateb z Bratislavy osobou ovládající celou operaci, což nemohl být stěžovatel. Dále závěry soudů vychází z předpokladu, že pouze stěžovatel rozuměl obchodu s drahými kovy, což však vyvrátili ostatní obžalovaní, kteří si bez vědomí stěžovatele založili vlastní společnost pro obchod s drahými kovy. Stěžovatelka sama ve své výpovědi uvedla, že stěžovatel jí nikterak neinstruoval o vedení účetnictví a případná pochybení (zjištěná finančním úřadem) jí naopak vytýkal. Stěžovatelovo organizátorství tak není potvrzeno žádnými důkazy a s jeho obchodním působením jej nespojuje ani logická souvislost. Závěry soudů jsou tak v extrémním nesouladu s obsahem provedených důkazů. Takový postup je v rozporu s judikaturou Ústavního soudu (nález sp. zn. I. ÚS 520/16). Jako jediný z obžalovaných se stěžovatel nikterak nepodílel na činnosti společnosti D., a přesto dostal nejpřísnější trest. Zapojení jiných organizátorů trestné činnosti přitom připustila i státní zástupkyně v závěrečné řeči. Soudy stěžovateli (osobě bezúhonné) uložily dokonce přísnější trest, než jaký požadovala obžaloba (zastupující veřejný zájem), což je podle stěžovatele v rozporu s principem proporcionality (v prvku nezbytnosti). Stěžovatel dostal dokonce trest přísnější než osoby mnohem více společensky nebezpečné (v případech týrání dětí).

13. Dále stěžovatel namítá, že vrchní soud mu neumožnil vyjádřit se k dané věci jinak než prostřednictvím ustanoveného advokáta. Vrchní soud stěžovatele při jeho vyjádření opakovaně přerušil s tím, že má pouze právo tzv. závěrečného návrhu. Aplikace institutu nutné obhajoby, jako omezení práva hájit se sám, neopravňuje soud odejmout obviněnému právo být slyšen k provedení dokazování a hodnocení důkazů. Stěžovateli nebylo umožněno hovořit ani pět minut. Naproti tomu v mediálně známé kauze bylo obžalovanému Rathovi umožněno hovořit tři dny. Právo vyjádřit se k předmětu odvolacího řízení dovozuje i odborný komentář k trestnímu řádu. I kdyby část stěžovatelova vyjádření byla bezpředmětná, neopravňuje to soud ukončit celé jeho vystoupení. Takový postup je v rozporu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Vrchní soud navíc v rozporu s judikaturou Ústavního soudu vůbec nevzal v potaz odlišné skutkové verze případu a neumožnil stěžovateli předložit k tomu důkazní návrhy (viz nálezy sp. zn. III. ÚS 888/14, III. ÚS 224/04, II. ÚS 698/19 a další). Stěžovatel rovněž zpochybňoval pravost údajně usvědčující (a podle soudů důležité) nahrávky, neboť v dané době nebyl na území České republiky, což byl schopen doložit. Soudy samotnou nahrávku nepodrobily žádnému kritickému přezkumu.

14. Konečně stěžovatel poukazuje na pochybení při zpracování a hodnocení klíčového znaleckého posudku. Ten zpracovával znalec, který byl v minulosti ředitelem finančního úřadu (a tedy osobou spolupracující s poškozenou), a v době řízení se navíc ucházel o post ředitele Generálního finančního ředitelství. To soudy nevzaly v úvahu, zejména při hodnocení dvou rozporných znaleckých posudků. Závěry znalce jsou pak podle stěžovatele v rozporu s právem Evropské unie. Výkladem práva, který upřednostnil znalec, by se jakýkoliv mezinárodní obchod stal nevýhodným (až neuskutečnitelným). Podle stěžovatele je namísto takovou otázku řešit předložením předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie.

III.

Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatelů

15. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), zaslal ústavní stížnosti k vyjádření ostatním účastníkům řízení.

16. Nejvyšší soud ve vyjádření uvedl, že námitky stěžovatele jsou jen opakováním jeho obhajoby, s níž se soud dostatečně vypořádal v rozhodnutí o dovolání. Totéž platí u námitek stěžovatelky týkajících se hodnocení důkazů. K námitce porušení práva na zákonného soudce Nejvyšší soud uvedl, že nezpochybňuje validitu argumentace stěžovatelky, týkající se platných rozvrhů práce vrchního soudu, ale domnívá se, že zásadní je, zda k výměně soudce došlo v rozporu s právem na spravedlivý proces (sc. řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny), tedy „zda v konkrétním případě v odvolacím senátu zasedal soudce, který tam byl účelově dosazen, ačkoli tam neměl co dělat“. To se v dané věci nestalo, neboť soudkyně Hrnčířová byla od 1. 1. 2020 řádnou členkou senátu 3 To. Proto nedošlo k ničemu, co by bylo možno podřadit pod pojem, že ve věci rozhodoval soud, který nebyl náležitě obsazen podle § 265b odst. 1 písm. a) trestního řádu. Danou problematiku je podle Nejvyššího soudu třeba posuzovat též z věcně praktického hlediska, a nikoliv pouze přísně formálního hlediska, jakkoliv je Ústavní soud ve své judikatuře k této otázce citlivý. Cílem stěžovatelů je

podle Nejvyššího soudu pouze zvrátit nepříznivý výsledek odvolacího řízení v podstatě za každou cenu.

17. Vrchní soud ve svém vyjádření uvedl, že soudkyně Hrnčířová byla podle rozvrhu práce zařazena od 1. 1. 2020 do senátu 3 To a vykonávala u vrchního soudu stáž s tím, že k němu byla později zařazena nastálo. Napadený postup nelze tedy považovat za porušení práva na zákonného soudce, neboť zákonnými soudci byli všichni 4 soudci senátu 3 To. Tento specializovaný senát byl před rokem 2020 tříčlenný, avšak s ohledem na jeho vytižení bylo rozhodnuto o navýšení počtu jeho členů (soudců). S příchodem nového člena rozhodl předseda senátu Bohuslav Horký, že do rozhodování v konkrétní věci (nebudou-li tomu bránit zákonné překážky) nebude zařazen ten soudce, který je zpravodajem v následující trestní věci, aby se především mohl připravit na jednání. Současně tím byl splněn požadavek faktického zařazení soudkyně Hrnčířové do rozhodovací činnosti senátu. K výměně vyvěšené informace o složení senátu došlo chybou protokolující úřednice a v žádném případě nešlo o záměr manipulovat se složením senátu. K námitkám týkajícím se hodnocení důkazů odkazuje vrchní soud na obsah napadeného rozhodnutí, kde se s nimi vypořádal. K námitce stěžovatele o nemožnosti se vyjádřit u veřejného zasedání vrchní soud uvedl, že toto právo se týká pouze uvedení nových skutečností (a to jen důležitých pro rozhodnutí ve věci), které nemohly být uplatněny v hlavním líčení. Po udělení slova stěžovateli (a poučení) však bylo zřejmé, že ten žádné relevantní nové skutečnosti neuvádí. Vrchní soud tedy navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnosti odmítl.

18. Městský soud ve svém vyjádření uvedl, že v dané věci byly dodrženy všechny ústavní i zákonné požadavky. Navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnosti zamítl.

19. Nejvyšší státní zastupitelství ve svém vyjádření uvedlo, že s totožnou argumentací se již vypořádal Nejvyšší soud v napadeném rozhodnutí. U námitky porušení práva na zákonného soudce je podle vyjádření třeba zohledňovat dobu, která uběhne od okamžiku napadení konkrétní věci na soud do chvíle, kdy má být rozhodováno. V té může dojít k situaci, která vyžaduje změnu složení senátu. Změny rozvrhu práce, včetně zařazení nových soudců stážístů, jsou obvyklou a přípustnou praxí. Tudíž taková změna nemůže být *a priori* hodnocena jako záměrná, účelová či snad svévolná. Je třeba odmítnout názor, že po složení senátu v den nápadu již do něj nemůže být zasaženo. Podle judikatury Nejvyššího soudu (usnesení sp. zn. 6 Tdo 1588/2016) je klíčové to, zda je rozhodující soud složen v souladu s rozvrhem práce účinným v době rozhodování (resp. provádění procesních úkonů). Uvedený postup není ani v rozporu s § 42 odst. 2 zákona o soudech a soudcích. Pro danou věc je klíčové, že veřejného zasedání se účastnili pouze soudci, jejichž přítomnost předpokládal rozvrh práce. Zohlednit je rovněž vhodné čl. IX rozvrhu práce, podle nějž předseda senátu dbá o rovnoměrné zatížení všech jeho členů. Podstatou totožných námitek se v nedávné době zabýval Ústavní soud nálezem sp. zn. I. ÚS 3693/19. V něm dospěl k závěru, že samotné nařízení veřejného zasedání o odvolání (a jeho odročení za účelem předložení věci nadřízenému soudu) nepředstavuje úkon ve smyslu § 42 odst. 2 zákona o soudech a soudcích a následná změna rozhodujícího senátu nepředstavuje porušení práva na zákonného soudce. Porušení práv stěžovatelů nelze pak shledat ani ve způsobu, jakým se s touto námitkou vypořádal Nejvyšší soud. Zbytek stěžovatelčiných námitek je jen pokračující polemikou se způsobem hodnocení důkazů, s níž se soudy dostatečně vypořádaly. Závěry soudů splňují všechny ústavní požadavky.

20. Stejně tak většina námitek stěžovatele je podle Nejvyššího státního zastupitelství pouze opakování závěrů jeho obhajoby, s níž se soudy dostatečným způsobem vypořádaly. Stěžovatelova obhajoba byla spolehlivě vyvrácena značným množstvím důkazů. Soudy se rovněž dostatečně vypořádaly s námitkami k relevanci a správnosti znaleckého posudku. Podjatost znalce nelze podle vyjádření dovozovat pouze z jeho předchozího působení, případně budoucích profesních aspirací. K námitce odejmutí možnosti vyjádření ve veřejném zasedání Nejvyšší státní zastupitelství uvedlo, že stěžovateli byla naopak dána možnost vyjádření nad rámec obvyklého průběhu veřejného zasedání. Závěrečný návrh veřejného zasedání však nelze zaměňovat se závěrečnou řečí v hlavním líčení, jíž stěžovatel plně využil. U odvolacího soudu se však domáhal dalšího obdobného projevu. Po udělení slova se stěžovatel hodlal zjevně vyjadřovat mimo rámec odvolacího řízení, a to opakovaně. Z uvedených důvodů Nejvyšší státní zastupitelství navrholo, aby Ústavní soud odmítl ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost.

21. Vrchní státní zastupitelství na žádost o vyjádření zaslanou mu dne 19. 1. 2021 neodpovědělo.

22. Soudce zpravodaj následně zaslal tato vyjádření stěžovatelům na vědomí a k případné replice.

23. Stěžovatelka svého práva repliky využila a uvedla v ní, že vrchní soud pokračuje v neústavní argumentaci o změně složení senátu. Ve svém vyjádření ani neuvádí datum rozhodnutí předsedy senátu o změně způsobu přidělování věcí. Každopádně je stěžovatelka toho názoru, že takové rozhodnutí se mohlo týkat pouze věcí napadlých po 1. 1. 2020. Nelze přitom upřednostňovat efektivitu fungování soudů před právem na zákonného soudce, které musí být naopak chráněno. Stěžovatelka přitom nemusí prokazovat úmysl soudu připravit ji o právo na spravedlivý proces. Ke změně složení senátu může podle stěžovatelky dojít jen ve výjimečných a odůvodněných případech (např. nemoc soudce). Zajištění plynulého chodu věcí v senátě není důvodem k výměně soudce. K samotné změně pak došlo i v rozporu s rozvrhem práce. Argumentace náležením sp. zn. I. ÚS 3693/19 vyznívá pro výklad, který je ve prospěch stěžovatelky. Podle stěžovatelky je podstatná doba, kdy její věc (s celým spisem) došla na odvolací soud. Argumentaci vyjádření kladoucích důraz na souladnost složení senátu s aktuálně platným rozvrhem práce je podle stěžovatelky absurdní. Věc totiž může být v takové situaci odkládána do doby „správného“ přeložení určitého soudce na dané místo. Vyjádření Nejvyššího soudu pak obsahuje podle stěžovatelky invektivy vůči ní, resp. jejímu právnímu zástupci. Ústavní soud by měl posoudit ústavní konformitu restriktivního výkladu § 265b odst. 1 písm. a) trestního řádu, rozhodující okamžik pro určení složení senátu a možnosti jeho změny.

24. Stěžovatelka v replice navrhla, aby Ústavní soud jako důkaz opatřil sdělení vrchního soudu o tom, v jaký přesný den předseda senátu Bohuslav Horký učinil rozhodnutí o obecné změně způsobu přidělování věcí, a kdy a kým bylo rozhodnuto, že ve stěžovatelčině věci bude rozhodovat nově doplněná soudkyně.

25. Stěžovatel rovněž využil svého práva repliky, v níž uvedl, že vyjádření ostatních účastníků vady procesu nepřipustně bagatelizují. Stěžovatel doplnil k námitce náležitého obsazení senátu vrchního soudu, že ani z napadeného rozhodnutí není patrné, kteří soudci se na rozhodování podíleli. Podle stěžovatele je z vyjádření zřejmé, že vrchní soud byl již

předem rozhodnut, přičemž bylo nerozhodné, jaké námitky a argumenty účastníci vnesou ve veřejném zasedání (ze záznamu je patrné, jak v průběhu zasedání jeden soudce říká druhému „já už bych vyhlásil“, z čehož je zřejmé, že znal výsledek před poradou). Stěžovatel trvá na svém názoru, že i v odvolacím řízení má obžalovaný právo se úplně vyjádřit, opomněl-li ustanovený obhájce některé důležité okolnosti uvést. Po skončení nutné obhajoby navíc stěžovatel zjistil, že jemu ustanovená advokátka byla sestrou advokátky ustanovené obžalovanému D. D., jehož výpověď byla použita jako hlavní důkaz proti stěžovateli. Soud stěžovatele nepoučil, co může uvést, přičemž je stěžovatel toho názoru, že v dané věci (zřejmě z důvodu jeho romského původu) soudy tlačily na rychlý průběh bez možnosti vyjádření stěžovatele. Následně soud zhodnotil něco, co nevyslechl. Pro úplnost stěžovatel dodává, že jeho důkazní návrhy byly odmítnuty rovněž v řízení o povolení obnovy řízení s tím, že je mohl vznést v odvolacím řízení, což ovšem neodpovídá realitě. Dále stěžovatel obsáhle zopakoval hlavní argumenty obsažené v ústavní stížnosti.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

26. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnosti byly podány včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejich projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnosti jsou přípustné (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

27. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady).

28. Ústavní soud ve své judikatuře formuloval požadavek tzv. minimalizace zásahů do činnosti jiných orgánů veřejné moci, a to včetně obecných soudů. Konkrétně to (již z povahy věci samé) znamená, že je třeba nejdříve postupně vypořádat námitky nerespektování ústavních kautel 1) kompetenčních, 3) organizačních a 3) procesních (viz k tomu obdobně předepsaný postup při přezkumu ústavnosti právních předpisů podle § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu), a až poté je možné vypořádat případné porušení hmotněprávních předpisů ústavního pořádku.

29. V posuzované věci to znamená, že nejdříve je třeba vypořádat námitky porušení základního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny, které představuje jednu ze základních záruk ústavně konformního výkonu soudní moci. Shledal-li by totiž Ústavní soud, že postupem obecných soudů došlo k porušení tohoto práva, nezabýval by se již v souladu s výše uvedenou zásadou minimalizace zásahů do nezávislého soudního rozhodování důvodností dalších námitek, neboť to by bylo možné jen za předpokladu, že ve věci rozhodoval k tomu podle zákona určený orgán soudní moci, nehledě na to, že v takové procesní situaci by např. obsahové hodnocení ústavní konformity představovalo předčasné a tím i neústavní zásah do nezávislosti rozhodování obecných soudů. Jinak řečeno, je třeba nejdříve zajistit, aby předmětnou věc či spor rozhodl k tomu určený soud v určeném složení a určeným postupem, aniž by mohl Ústavní soud meritorní řešení věci v jeho budoucím rozhodnutí předjímat.

V. a) Obecná východiska

30. Právo na zákonného soudce zakotvuje na ústavní úrovni čl. 38 odst. 1 Listiny, který stanovuje: „*Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.*“ Význam tohoto ustanovení zdůraznil Ústavní soud v nálezu ze dne 6. 2. 2018 sp. zn. III. ÚS 1920/17 (N 20/88 SbNU 279), ve kterém dospěl k závěru, že rozhodoval-li v trestní věci nezákonný soudce, nebylo stěžovateli zaručeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 38 odst. 1 Listiny, a to i když to nebylo ve stížnosti podle § 147 odst. 1 trestního řádu namítnuto. Obdobně význam klíčových ústavních kautel trestního řízení zdůraznil Ústavní soud v nálezu ze dne 8. 4. 2018 sp. zn. IV. ÚS 3418/18 v souvislosti s výkladem pojmu subsidiarity ústavní stížnosti.

31. Již od počátku své rozhodovací činnosti klade Ústavní soud na dodržení uvedeného ústavního imperativu značný důraz [viz zejména nálezy ze dne 7. 7. 1994 sp. zn. I. ÚS 2/93 (N 37/1 SbNU 267) nebo ze dne 22. 2. 1996 sp. zn. III. ÚS 232/95 (N 15/5 SbNU 101); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>] a označuje jej za podstatný prvek dotváření soudcovské nezávislosti na straně jedné a pro účastníky řízení cennou záruku vyloučení libovůle při výběru soudců na straně druhé. I ve všech následných rozhodnutích přistoupil Ústavní soud k širšímu výkladu daného práva [srov. např. náleze ze dne 17. 12. 1998 sp. zn. III. ÚS 200/98 (N 155/12 SbNU 423)]. *Ad hoc* rozdělování (a tedy i přerozdělování) soudních věcí je nutné systémově vyloučit [viz náleze ze dne 22. 2. 1996 sp. zn. III. ÚS 232/95 (N 15/5 SbNU 101)]. Pochybením tak není jen až prokazatelně nekalý výběr rozhodujícího soudce, ale již samotná aplikace pravidel, která takový výběr nevylučují. Z pohledu trestního práva není zákaz uvedený v čl. 38 odst. 1 Listiny ve vztahu k chráněnému objektu (poskytnutí soudní ochrany nezávislým a nestranným soudem) deliktem pouze poruchovým, nýbrž rovněž ohrožovacím (obdobně bod 38 nálezu sp. zn. I. ÚS 2769/15).

32. I přes tuto jeho povahu a relativně striktní znění daného ustanovení nejde podle judikatury Ústavního soudu o právo absolutní (neomezitelné). Do střetu s jeho dodržením se může dostat například požadavek na nestranného soudce (čl. 36 odst. 1 Listiny) nebo požadavek průběhu řízení bez zbytečných průtahů (čl. 38 odst. 2 Listiny). To v určitých situacích umožňuje odnětí věci zákonnému soudci a jeho

nahrazení soudcem jiným [k takové možnosti v trestním řízení srov. např. náleze ze dne 5. 2. 2019 sp. zn. IV. ÚS 4091/18 (N 22/92 SbNU 218)]. Pro uplatnění výjimky ze striktního dodržení práva na zákonného soudce však musí existovat odůvodněný, přezkoumatelný a z hlediska ústavou chráněných hodnot relevantní důvod, který navíc musí obstát v tzv. testu proporcionality [viz např. náleze ze dne 13. 8. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 3/02 (N 105/27 SbNU 177; 405/2002 Sb.)] a respektovat rovněž zákonné požadavky na rozvrh práce, ze kterých je pro nynější případ třeba poukázat na § 42 odst. 2 zákona o soudech a soudcích, podle kterého rozvrhem práce pro příští kalendářní rok nebo změnou rozvrhu práce nesmí být dotčeno rozdělení věcí, a je-li to možné, ani zařazení soudců a přísedících do jednotlivých soudních oddělení, provedené před jejich účinností, s výjimkou případu, kdy nebyl ve věci učiněn žádný úkon nebo došlo-li ke zřízení nového soudního oddělení nebo jeho zrušení.

33. Vzhledem k okolnostem posuzované věci, obsahu napadených rozhodnutí a vyjádření účastníků nynějšího řízení Ústavní soud k výše uvedenému teleologickému výkladu čl. 38 odst. 1 Listiny dodává, že pojem „zákonného soudce“ je třeba vykládat v kontextu uvedeného ustanovení a v něm použitých pojmů „soudu“ a „soudce“ jako na sobě vzájemně závislých. Vždy tak půjde o konkrétní osoby povolané (a předem určené) k výkonu soudní moci v takovém soudním orgánu, který je podle zákona příslušný o věci rozhodnout. Konečně i § 120 odst. 1 písm. a) trestního řádu na prvním místě u rozsudku vyžaduje nejen uvedení označení „soudu“, ale i jmen a příjmení soudců, kteří se na rozhodnutí zúčastnili (viz k tomu námitku stěžovatele sub 25 a 47).

34. Shora uvedené znamená, že podle čl. 38 odst. 1 Listiny není „zákonným soudcem“ každý orgán zmocněný zákonem k výkonu soudní moci, aniž by to nebylo současně vztáhnuto na konkrétní osoby, které jsou podle zákona povolány v něm tuto moc vykonávat. Bude-li proto o věci rozhodnuto pod stejnou „hlavičkou“ orgánu soudní moci, avšak s jinými soudci či soudcem, vyměněnými bez zákonného a legitimního důvodu (viz výše, a dále sub 47), či dokonce bez sdělení změny ve složení takového orgánu, bude to v rozporu s čl. 38 odst. 1 Listiny. Proti názoru, že všichni soudci zařazení např. do určitého senátu jsou zákonnými soudci v dané věci a lze je tedy „k zajištění jeho chodu“ volně zaměňovat bez překročení mezí čl. 38 odst. 1 Listiny, se Ústavní soud vymezil již ve své dřívější judikatuře (viz uvedený náleze sp. zn. I. ÚS 2769/15). Naopak změny formálních náležitostí řízení a rozhodování (např. změny spisových značek, označení senátů, převedení věci pod jiné soudní oddělení apod.) nebudou porušením čl. 38 odst. 1 Listiny, nedojde-li zároveň k nepřipustné výměně ve věci rozhodujících soudců.

35. Proto k výkladu pojmu „zákonný“ (soudce) podle čl. 38 odst. 1 Listiny nelze přistupovat ryze formálně a jeho naplnění odvozovat od pouhé skutečnosti, že soudce byl k věci (nově) přidělen (určen) na základě předem stanovených, veřejně dostupných a transparentních pravidel. Jak již bylo výše uvedeno, musí tato pravidla splňovat i jisté kvalitativní požadavky, jež jsou garancí proti jejich účelovému zneužití k nelegitimnímu cíli, kterým je především *ad hoc* výběr soudců, ať již z jakýchkoliv důvodů. Uvedeného práva se tedy lze dovolávat nad rámec znění zákona či rozvrhu práce. Uvedená pravidla, od zákonné úrovně až po vydaný rozvrh práce, tak nemohou umožňovat ústavně nesouladnou diskreci (např. předsedy soudu nebo předsedy senátu) ohledně výběru rozhodujících soudců, a to ani v situacích, kdy je změna soudce nezbytná (např. z důvodu ukončení funkce člena senátu). Taková úprava totiž zvyšuje riziko zneužití postavení personálně rozhodující osoby, jakkoliv může třeba možnosti jeho libovůle významně

omezovat (viz nálezn sp. zn. I. ÚS 2769/15). I možnost neomezeně a nekontrolovaně vybrat tři rozhodující soudce ze čtyř možností je stále libovůlí, jakkoliv matematicky ne příliš významnou. Jak však ukazuje přinejmenším četnost odlišných stanovisek soudců Ústavního soudu a občasné případy tzv. justičního ping-pongu [viz např. nálezy ze dne 5. 2. 2019 sp. zn. IV. ÚS 4091/18 (N 22/92 SbNU 218) nebo ze dne 27. 7. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 110/20, jimiž oběma bylo řešeno (ne)dodržení práva na zákonného soudce vrchním soudem], nelze u výsledku řízení podceňovat vliv osobnosti byt' i jediného konkrétního soudce, zvláště v takových otázkách, jakými jsou např. hodnocení věrohodnosti svědeckých výpovědí nebo výklad právních předpisů či dokonce soudcovské dotváření práva.

36. To vše platí tím spíše v trestním řízení, v němž dochází k významným zásahům do základních práv a svobod dotčených osob. Za zvláště rizikový pak považuje Ústavní soud uvedený systém ve vztahu k soudcům-stážistům, kteří jsou k soudu (zpravidla vyššího stupně) přiřazeni na dobu určitou, s možností následného stálého přeložení v případě „osvědčení se“. Takový systém, posílený neomezenou možností přerazování soudců při rozhodování v senátu, je podle Ústavního soudu problematický. Ústavní soud tak považuje za nutné, aby i pro soudce stážisty platila předem daná a diskreci soudních funkcionářů vylučující pravidla přidělování konkrétních věcí.

37. Konečně, je třeba věnovat pozornost i výkladu pojmu „odňat“ v čl. 38 odst. 1 Listiny. Zatímco aplikaci daného článku na proces prvotního přidělování věcí je třeba dovodit systematickým a teleologickým výkladem daného ustanovení, zapovězení odnětí věci soudci, jemuž již byla věc přidělena, lze dovodit z prostého jazykového výkladu ústavního textu, nehledě na již uvedený požadavek § 42 odst. 2 zákona o soudech a soudcích. Jak vyplývá z výše uvedeného, není ani v takové situaci možné nahlížet na právo na zákonného soudce jako na právo absolutní, neboť projednání a rozhodnutí věci přiděleným soudcem může bránit celá řada důvodů, ať už objektivních (např. úmrtí, zánik funkce, dlouhodobá pracovní neschopnost) nebo subjektivních (např. vztah k účastníkům řízení). V takových situacích musí zákaz odnětí věci zákonnému soudci ustoupit jiným principům řádného výkonu soudnictví. Jde však o výjimečný postup, k němuž lze přikročit pouze z omezených a ústavně legitimních důvodů. Skutečnost, že zákon (nebo dokonce pouze rozvrh práce) možnost odnětí v obecné rovině umožňuje, nezbavuje soudy daná ustanovení (zejména § 42 odst. 2 zákona o soudech a soudcích) vykládat a aplikovat restriktivně a ústavně konformně (viz nálezn sp. zn. I. ÚS 2769/15) a zněním zákona tak nezaštitovat výměny rozhodujících soudců s nedostatečným odůvodněním, neboť v takovém případě vzniká nebezpečí podezření z tzv. objektivní podjatosti. Konečně je podle Ústavního soudu vhodné, aby účastníci řízení byli vždy o změně rozhodujícího soudce výslovně informováni, alespoň například při veřejném zasedání, a měli tak možnost se k ní vyjádřit (viz např. usnesení ze dne 19. 9. 2017 sp. zn. II. ÚS 1261/17).

38. Ústavní tak považuje právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny na základě toho, co bylo právě obecně uvedeno, za autonomní a historicky ustálený ústavní pojem. Jeho obsah proto není vymezen pouze platnými zákony (navzdory pojmu „zákonný soudce“, který je však spjat s požadavky na formu a obsah zákona a jeho přijetí orgánem moci zákonodárné) a rozvrhy práce, nýbrž naopak, zákony upravující organizaci a výkon soudní moci musí být vykládány a aplikovány v souladu s jeho požadavky. Protože jde nejen o jednu ze základních záruk ústavně konformního výkonu soudní moci, nýbrž i její předpoklad, nemůže se Ústavní soud, shledá-li, že došlo k jeho

porušení, zabývat v souladu se zásadou minimalizace zásahů do nezávislého soudního rozhodování, důvodností dalších námitek proti zásahu orgánu veřejné moci do základních práv a svobod, neboť by to představovalo předčasný, a tím i neústavní zásah do nezávislosti rozhodování obecných soudů.

39. Ustanovení čl. 38 odst. 1 Listiny, které zakotvuje požadavky na vymezení příslušnosti orgánu soudní moci, je třeba vykládat tak, že současně vymezuje požadavky na osoby, které budou nezávisle a nestranně soudní moc v konkrétní věci vykonávat a které se tak budou také jevit. Pravidla pro jejich určení musí splňovat i kvalitativní požadavky vylučující jejich účelové zneužití k nelegitimnímu cíli, kterým je především *ad hoc* výběr soudců, ať již z jakýchkoliv důvodů. Odnětí již přidělené věci musí být podle Ústavního soudu vždy až poslední z možností a musí se tak stát na základě předem daných, známých a transparentních pravidel vylučujících libovůli; takovým důvodem nemůže být pouze potřeba zajištění „plynulého chodu“ orgánu soudní moci, popř. běžné nerovnoměrné zatížení jednotlivých soudců v již přidělených věcech, a to tím spíše, předvídá-li rozvrh práce příslušného soudu jiné řešení.

V. b)

Aplikace obecných principů na projednávanou věc

40. Ústavní soud podle výše uvedených hledisek posoudil napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu a vrchního soudu, a dospěl k závěru, že jimi došlo k porušení ústavního práva stěžovatelů na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Ačkoliv v tomto směru vnesla relevantní argumenty pouze stěžovatelka, vztahují se závěry Ústavního soudu i na stěžovatele. Stejně tak rovněž prospívají ve smyslu § 150 odst. 2, § 261 a § 265k odst. 2 trestního řádu ostatním obviněným, o jejichž stížnostech, odvoláních a dovoláních rozhodovaly vrchní soud a Nejvyšší soud napadenými rozhodnutími (srov. např. nález ze dne 21. 3. 2017 sp. zn. III. ÚS 3816/16 (N 49/84 SbNU 579), přičemž je třeba pro úplnost uvést, že stejné námitky uplatnili ve svém dovolání spoluobvinění J. P. (viz na s. 9 napadeného usnesení Nejvyššího soudu) a D. D. (s. 10 tamtéž).

41. V první řadě musí Ústavní soud konstatovat, že daný případ není právně identický s případem, o němž rozhodl zamítavým nálezem ze dne 12. 5. 2020 sp. zn. I. ÚS 3693/19. V právě uvedené věci došlo k personální výměně mezi jednotlivými senáty, o čemž byli účastníci řízení (prostřednictvím rozvrhu práce) předem informováni. Ve věci stěžovatelů však došlo k rozšíření senátu o nového člena (stážistu), který pak byl na základě neformálního rozhodnutí předsedy senátu určen jako nově rozhodující soudce za jiného (stávajícího) člena senátu. Své rozhodnutí předseda senátu opřel o část rozvrhu práce, uvádějící, že „*Předseda senátu dbá při rozdělování spisů v senátu o rovnoměrné zatížení všech jeho členů.*“ Podle Ústavního soudu jde tedy z hlediska dodržení práva na zákonného soudce o kvalitativně odlišnou situaci, pročež na ni nelze závazně aplikovat závěry uvedeného nálezu.

42. Jak je patrné z napadených rozhodnutí, jakož i z vyjádření účastníků řízení, došlo k předmětné výměně rozhodujících soudců z důvodu „plynulého chodu věcí v senátě“. Takový důvod však podle Ústavního soudu neobstojí a bylo již i vzhledem k době nástupu soudkyně-stážistky dnem 1. 1. 20210 zbytečné vypořádávat návrh stěžovatelky na zjištění okamžiku, ve kterém k určení složení došlo vzhledem k tomu, co bylo k významu složení senátu v době podání návrhu a provádění možných změn podle zákona a rozvrhu práce

uvedeno. Běžné organizační obtíže spojené s nerovnoměrným zatížením jednotlivých soudců nemohou být důvodem k překročení mezí daných čl. 38 odst. 1 Listiny [srov. např. nález ze dne 1. 11. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2053/12 (N 183/67 SbNU 219)]. Podobný postup by mohl obstát toliko ve výjimečné situaci, byl-li by např. konkrétní senát natolik zatížen nečekaným nápadem věcí, že by nebylo možné očekávat jejich rozhodnutí v přiměřené době (čl. 38 odst. 2 Listiny). Taková situace však podle zjištěných skutečností nenastala. Vrchní soud sice ve svém vyjádření uvedl, že k rozšíření senátu 3 To došlo z důvodu jeho „vytížení“, to však stěžejně odpovídá popsané extrémní situaci. Navíc není ze zjištěných skutečností zřejmé, z jakého důvodu nebylo možné řešit toto vytížení jinak, např. ustoupením od ústavně nechráněného principu specializace soudců nebo snížením „nápadu“ nově došlých věcí přetíženým soudcům. Zvolený postup v posuzované věci by tedy neobstál ani z hlediska principu proporcionality. Odnětí již přidělené věci musí být podle Ústavního soudu vždy až poslední z možností a musí se odehrát na základě předem daných a transparentních pravidel vylučujících libovůli. Ačkoliv ani takový postup není (např. za zvláštních okolností personálně malých soudů či specializovaných soudců) způsobit úplně zabránit manipulacím s přidělováním a přerozdělováním věcí, považuje jej Ústavní soud za nutné minimum, navíc při hodnocení v podmínkách konkrétního (tedy nikoli „malého“) soudu.

43. Podle vyjádření k ústavní stížnosti považoval vrchní soud za zákonné soudce všechny čtyři členy senátu 3 To, což je výklad čl. 38 odst. 1 Listiny odporující výše uvedené judikatuře Ústavního soudu. Bez ohledu na možnost aprobování takového náhledu při prvotním přidělení věci je nutné jej striktně odmítnout při výměně rozhodujících soudců. Za zákonné soudce lze tak považovat pouze ty konkrétní osoby, kterým byla věc prvotně přidělena. Jakákoliv změna v jejich složení musí být legitimně odůvodněna a provedena podle výše popsaných pravidel. Ani jeden z těchto předpokladů nebyl v dané věci splněn, neboť k výměně soudců došlo na základě neurčitého oprávnění předsedy senátu měnit rozhodující soudce (v již přidělených věcech). Nadto lze legitimně zpochybňovat, že výše uvedené oprávnění předsedy senátu v rozvrhu práce, hovořící o „rozdělování spisů“, lze vztáhnout na „přerozdělení“ spisů, tedy výměnu soudců, kterým věc původně „napadla“. Důvodem pro výměnu soudců pak měl být „plynulý chod senátu“ (spočívající zřejmě v rovnoměrnějším vytížení jednotlivých členů), což však podle Ústavního soudu není legitimní (ústavně aprobovaný) důvod pro výměnu soudců u již přidělených věcí, nehledě na pravidla pro složení senátu 3 To, které vyplývala pro takový případ ze znění rozvrhu práce vrchního soudu na rok 2019, ať již od 1. 5. 2019, popř. od 1. 12. 2019 s tím, že v případě „nemoci nebo jiné překážky v práci“ zastupují soudci v pořadí ze senátu č. 4 a následně č. 8 (viz bod VII. v uvedených zněních rozvrhu práce).

V. c)

Ostatní námítky a závěr

44. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud shledal důvodnou stěžovatelskou námítku porušení práva na zákonného soudce, nemohl se již, omezen principem minimalizace zásahů do nezávislého soudního rozhodování, zabývat důvodností dalších námitek stěžovatelů. Veškeré uplatněné námítky budou předmětem znovuotevřeného odvolacího řízení při zachování ústavních kautel práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Tato skutečnost má pak procesní následky v možnosti přezkumu

napadeného rozhodnutí městského soudu Ústavním soudem, které zůstává v této procesní situaci nálezem nedotčeno (viz k tomu shora sub 29).

45. Protože napadenými rozhodnutími Nejvyššího soudu a vrchního soudu došlo k porušení ústavního práva stěžovatelů podle čl. 38 odst. 1 Listiny, Ústavnímu soudu nezbylo, než vyhovět ústavním stížnostem podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušit napadená rozhodnutí, avšak pouze z důvodu porušení ústavně zaručeného práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny s tím, že pro posouzení zbývajících námitek obou stěžovatelů není v nynějším řízení před Ústavní soudem prostor (viz k tomu blíže sub 28 a 29), neboť do takto otevřeného odvolacího řízení není Ústavní soud oprávněn zasahovat, natož jeho výsledky předjímat.

46. Ze stejného důvodu proto v části směřující proti rozhodnutí městského soudu ústavní stížnosti spojené ke společnému řízení se odmítají pro nepřípustnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť by došlo k zásahu do nezávislého rozhodování vrchního soudu (popř. i Nejvyššího soudu), který se tímto rozhodnutím bude muset znovu zabývat.

47. To platí i pro kritickou připomínku stěžovatele (viz sub 24), že soudy „skrývají“ údaj o tom, kteří soudci se na senátním rozhodování podíleli. Ústavní soud poznamenává, že i to by bylo naplněním ústavního požadavku veřejnosti, a nepřímou zárukou kontroly naplnění práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny, jak to nakonec konkretizuje § 120 odst. 1 písm. a) trestního řádu. Toto ustanovení se vztahuje (pochopitelně) jen na rozsudek, kterým soud rozhoduje o vině a trestu, což je podle čl. 90 Ústavy základem trestněprávní soudní pravomoci. Formou usnesení podle § 134 odst. 1 písm. a) trestního řádu však rozhodují nejen soudy, nýbrž všechny orgány činné v trestním řízení. Ústavní konformita tohoto ustanovení (popř. § 138 trestního řádu) přitom nebyla předmětem řízení v nynější věci, nehledě na to, že právě způsob informování stěžovatelky o tom, kdo bude v její věci (a ve věci ostatních spoluobviněných) rozhodovat, názorně dokládá, že v posuzované věci o žádné „skrývání“ nešlo.

48. Vzhledem k důvodům vyhovění ústavním stížnostem a obecné platnosti zásady *beneficia cohaesionis* i pro rozhodování Ústavního soudu zrušil Ústavní soud napadená rozhodnutí ve vztahu ke všem obviněným, tedy i spoluobviněným J. P. a D. D., t. č. obou ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Plzeň. Úkolem vrchního soudu bude nyní projednat podaná odvolání v původním složení senátu, nebudou-li tomu bránit jiné (zejména objektivní) důvody aprobované ústavním pořádkem.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 31. srpna 2021

Pavel Šámal
předseda senátu